

Posudek na magisterskou práci Z. Štastné
ESEJE MARINY CVETAJEVOVÉ V ČESKÝCH PŘEKLADECH

Paní Zuzana Štastná svou magisterskou práci ESEJe Mariny Cvetajevo-
vé v českých překladech nepojala jako pouhou úzce lingvistickou konfron-
taci několika různojazyčných výchozích a cílových textů, ale využila jí
k něčemu nepoměrně hošnějšímu a produktivnějšímu. K tomu, aby podrobně
prozkoumala, nakolik české překlady esejí Mariny Cvetajevoové odpovíde-
jí - či neodpovídají - "duchu" svých ruských předloh, do jaké míry vysti-
hují - či nevystihují - jejich základní myšlenkové a tvárné kvality,
jsou-li - či nejsou-li - s dostatek právy jménu a umění přední ruské bás-
nířky první poloviny minulého století.

Již tím kol. Štastná výrazně překročila striktně translatické
zedání své disertace, vnesla do ní řadu dalších otázek a pohledů, eť už
kulturně a literárně historické, lingvostylistické, komparativistic-
ké, event. sociologické-psychologické rázu a pod. Zejméne to platí
pro zhruba první třetinu disertace, kde kol. Štastná pokládá za nezbyt-
né vytvořit si jakési předmostí pro své další výklady a analýzy. Zabývá
se zde jak samou osobností M. Cvetajevoové (hodnotí ji v podstatě shodně
s dnes běžnými hodacenií), tak komplexem její prozeické tvorby. Tu nej-
prve probírá celou, v celku ji označuje za zcela organickou součást bás-
nířčina literárního odkazu ("pokračování poezie jinými prostředky"),
zdůrazňuje její silně autobiografickou motivovanost, výraznou emocionalitu
a jednoznačnú tíhnutí k neplénosti (absence nejen románu, ale i povíd-
ky). Pak si blíže všímá jejího zasádného vnitřního rozptylu od textů dů-
razně autobiograficky či biograficky, retrospektivně memoaristicky eť de-
nířkově laděného typu po texty, v nichž přece jen přes všechnu rovněž ná-
padně přítomnou autobiografičnost převládá sklon k úvahovosti, k estetic-
kými zřeteli určovanému zamýšlení. Na základě toho pak kol. Štastná roz-
třídí básnířčinu prózu do několika relativně samostatných, byť zhusta

navzájem se prolínajících skupin a podskupin a pro potřeby disertace z nich vyděluje skupinu nadepsanou eseje /někdy též nadále prózy/ vzpomínkové a skupinu nadepsanou eseje obecného zaměření, k nimž někdy volně přiřazuje eseje-ohlasy.

Tzv. vzpomínkové eseje paní disertantka v dalších průběhu práce ponechává stranou a vrací se k nim až ve zvláštním dodatku na závěr, kde se blíže zastavuje u několika vybraných ukázek z Vyprávění o Soněoče v příznivě hodnoceném překladu Hany Vrbové. Jinak se plně soustřeďuje na eseje obecného zaměření a jednu esej-ohlas, jejichž české překlady najdeme v trojici českých vydání z básnířčiny esejistiky: Básník a čas /1970, 1997/, Vyzvání na dálku /1997/ a Umění a svědomí /2006, ve skutečnosti 2007/. Ruské ~~originály~~ těchto esejů kol. Štastná podrobuje v 6. kapitole své práce zevrubnému až minucióznímu rozboru z nejrůznějších hledisek. Ačkoli ne vždy (nejspíše proto, že v dnešní vědecké stylistice věru nejsem doma) je mi jasné podle jakých principů se tu jednotlivé jevy zařazují do jednotlivých podkapitolek, zároveň musím konstatovat, že závěry, k nimž kol. Štastná dospívá, mi vesměs znějí nanejvýš přesvědčivě a průkazně. Zejména mám na mysli její postřehy a glosy o úloze, jakou podle ní v textech Cvetajevové-prozatárky hrají aforismy, dialogy, elipsy, vzájemná provázenost zvukomalebných a sémantických činitelů. Nemluvě o zálužnostech básnířčiny interpunkce, jmenovitě od českých zvyklostí odlišné funce pomlček. V tom ohledu se dokonce domnívám, že 6. kapitola by neměla zůstat někde v jakémsi fakultním archivu utajena před odbornou veřejností a měla by se - pravděpodobně po jistém zhutnění a zarámování do širších souvislostí - dočkat uveřejnění.

Jádrum práce ovšem jsou. ... po důkladném rozboru originálů následuje: ^{ke}naméně důkladné kritické analýzy českých podob těchto esejů: tři (Básník o kritice, Básník a čas a Epos a Lyrika dnešního Ruska) z pera Jana Zábrany, tři (Básníci s dějinami a básníci bez dějin, Umění ve světle svědomí a Básník-horolezec) v překladu Jany Štroblové a jeden

/Světelný luják, vzhledem k nevelkému rozsahu probíraný jen okrajově/ od Lučka Kubišty. Kol. Šťastná k nim přistupuje dokonale vyzbrojena jak nemalou vlastní překladatelskou zkušeností tak v předchozích partiích této práce jednoznačně prokázanými předpoklady citlivým vhladem do básničiny duchovního světa a neméně pronikavou obeznameností s její jejího jazyka, stylu a poetiky. Těžiště pozornosti přitom klade na "vztah mezi jazykem a vyjadřovanou myšlenkou", na "přesnost a těsnost jejich sepětí" (její formulace), na to, aby český překlad co nejvíce korespondoval s tím, co se praví v originále, i s tím, jak se to tam praví.

Výsledky, k nimž kol. Šťastná na českými překlady klíčových esejů Mariny Cvetajevové dochází, jsou většinou značně neuspokojivé. ^{(Překvapivé,} než neuvěřitelné zejména vysokým počtem relativně primitivních, vlastně slovníkových a gramatikálních lapsů či důsledků ani ne tak neznalosti jako evidentní nepozornosti. Pochopitelnější a alespoň občas snad i omluvitelné tam, kde překlatalům bylo zápolit s nadmíru komplikovanými, zhušta víceznačnými větnými konstrukcemi básničiny textu, s jejími emocionálně přeexponovanými, spoustou pomlček, vykřičníků a závorek zatíženými konfesemi apod. Nicméně kol. Šťastná i zde českým překladařům dokazuje nedostatečné pochopení originálu, jeho nesprávnou, akreslující až zavádějící, event. ukvepenou interpretaci. "Je přesvědčivěji diplomantčiny argumenty samozřejmě působí za situace, kdy ona sama se takřka před našimi očima zařítá a vciťuje do inkriminované pasáže a přichází pak se svým optimálním či alespoň nejpriléhavějším protinávrhem. Respektive nás odkazuje na to, jak si s oním oříškem ve svém překladu poradila anglická překladatelka Cvetajevové A. Livingstonová, jež je pro ni v tom ohledu vrcholnou autoritou. Na správné stopě bývá paní Šťastná nepochybně i v případech, v nichž se spokojí s povšechnějším osvětlováním slabin českého překladu - ~~kd~~ když tedy, přiznávám, jsem ne vždy plně porozuměl jejím výhradám a hlavně ne vždy mně pomohly při mé vlastní snaze dobrat se pravého smyslu ruského originálu. A co se týče nepř. námitek vůči tomu, jak se Jana Štroblová vyrovná-

vala ruskými slovy odvozenými od duša a duch, sice nepopírám, že výrazy jako nejodůševnělejší a zejména nejneoduchovnělejší znějí poněkud neobvykle, ale u čtenářů s IQ čtenářů Cvetajevové bych se neobával, že jim nerozumí, a pokud nemám k dispozici lepší řešení, smířil by se i s nimi.

Četba zejména 8. kapitoly mne samozřejmě příliš nepotěšila. Všichni tři překladatelé jsou (resp. v případě mrtvého Jana Zábrany byli) ~~mými~~ dobrými přáteli a spolupracoval jsem s nimi na nejedné knížce. Já sám jsem sice nebyl redaktorem, ^{jak} se mi mylně (byť tady v dobrém) připisuje v poznámce pod čarou na s. 40, byl jsem však editorem a autorem závěrečných poznámek, tj. prvního čtenářem všech tří svazků, kde kritizované překlady vyšly. To ovšem nic nemění na mém skutečném respektu k vysoce profesionální úrovni celé práce a 8. kapitoly svým způsobem zvláště. Jen si nejsem jist, zda opravdu ani v jednom z posuzovaných překladů neexistuje mezi tolika mylnými řešeními přece jen několik řešení takových, že by se jim mohlo dostat uznalé zmínky. A to tím spíše, že kolegyně ^(se) Šťastná ve své disertaci sama několikrát výslovně s úctou zmiňuje o náročnosti a obtížnosti právě ese-
jí cvetajevovského typu.

Neméně zajímavá a cenná jsou její varování, jak nesnadné bývá při překládání autorů tak stylisticky ve výstavbě básnických obrazů exkluzivních jako Cvetajevová rozlišovat, co padá na vrub autorského individuálního způsobu vyjadřování a co je záležitostí systémových specifíků ruštiny. Totéž ale platí o poněkud riskantím, po mém soudu však zdivilém pokusu o typologické srovnání Jana Zábrany a Jany Štroblové jak v přístupu k Cvetajevové tak v zásadní lidsko-umělecké dimenzi. Či o mistrovském kousku paní Šťastné, jenž spočívá v tom, že nám na malé ploše několika výsečí z Vyprávění o Soněčce dokáže předvést, kolik rudimentárního lyrična i kolik intelektuálního jiskření je přítomno v této klasické ukázce vzpomínkové prózy.

Nepovšimnuto by asi ani nemělo zůstat, jak pohotově, nicméně neeklekticky kol. Šťastná čerpá nejen z metaliteratury vztahující se bezprostředně ke zkoumanému okruhu problémů, ale i z podnětů, jež jí nabízel její zřejmě dobrý přehled po světové, zejména anglicky psané literatuře a úvahách o ní. Tím prvním míním např. její hojnější, a- však vždy samostatně fruktifikované odkazy na J. Brodského, L. Livingstonovou a I. Ševčenko; tím druhým zejména tvořivé domýšlení V. Černého a V. Žirmanského, koneckonců i V. Svatoně a N. Berberové. Jen nevím, proč z domácí literatury vynechala dvě znamenité studie Z. Malheusera z jeho souboru Báseň na dosah ruky.

Takže: ^{kol. Šťastná} Věvé věci rozumí, dovede o ní věcně a s analytickým nadhledem, s úctou k faktům, rozvážně a přesto břitkým perem psát, a proto ^{jk} navrhuji eminenter, pro ty později narozené výborně neboli jedničku.

Praha 17. ledna 2008

doc. dr. Jiří Honzík